

บทวิจารณ์หนังสือ

ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

The Science of Teaching: Knowledge for Organising Effective Learning Process

ทิศนา ขัมมณี. (2551). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 512 หน้า

เฉลา ประเสริฐสังข์¹

Chulao Prasertsang¹

การวิจารณ์ครั้งนี้ ผู้วิจารณ์มีวัตถุประสงค์ในการวิจารณ์เพียงเพื่อสะท้อนความคิดเห็นและมุมมองที่มีต่อหนังสือในเชิงวิชาการ ซึ่งหนังสือเล่มนี้ผู้วิจารณ์ได้อ่านและใช้เป็นแหล่งค้นคว้าและอ้างอิงในการสอนในมหาวิทยาลัย หรือใช้ค้นคว้าเพื่อหาสาระที่ต้องการ เวลาไปบรรยายในฐานะที่เป็นวิทยากรฝึกอบรมครูในโอกาสต่าง ๆ โดยผู้วิจารณ์ได้แบ่งสาระการวิจารณ์เป็น 4 ประเด็น คือ จุดประสงค์ของการแต่ง สาระและประเด็นต่าง ๆ ของหนังสือ ข้อมูลที่น่าสนใจที่แตกต่างจากหนังสือเล่มอื่น ๆ และคุณค่าหรือประโยชน์ของหนังสือ

จุดประสงค์ของการแต่ง

หนังสือเล่มนี้ผู้แต่งมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นตำราทางวิชาชีพครู โดยเฉพาะสำหรับครู คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา ที่มีพื้นฐานและประสบการณ์การสอนมาบ้างแล้ว โดยคัดสรรเอาเฉพาะประเด็นที่เป็นแก่นสาระสำคัญของแต่ละเรื่อง เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความคิดรวบยอด (Concept) และเกิดความกระจ่างชัดในเรื่องนั้น ๆ จนสามารถนำไปปฏิบัติการสอนจริง อย่างมีประสิทธิภาพ

สาระ และประเด็นต่าง ๆ ของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นบทๆ จำนวน 15 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ผู้แต่งได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของศาสตร์การสอน ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการสอนว่ามีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เริ่มตั้งแต่การสอนในฐานะเป็นศิลป์ (Art) และเป็นศาสตร์ (Science) ลักษณะการสอนวิวัฒนาการมาจากการสอนที่ไม่มีรูปแบบเป็นไปตามธรรมชาติ เปลี่ยนแปลงมาสู่การสอนที่มีรูปแบบ เริ่มมีการสอน (Teaching) ซึ่งเน้นบทบาทของครู ซึ่งก้าวสู่การสอนอย่างมีแบบแผน ใช้หลักการศึกษาค้นคว้าวิจัยมากขึ้น จึงเปลี่ยน “การสอน” มาเป็นการเรียนการสอน (Instruction) ซึ่งเป็นบทบาทของผู้เรียนมากขึ้น

บทที่ 2 บริบททางการสอน

ในบทนี้ผู้แต่งได้กล่าวถึงบริบทการสอนใน 4 ประเด็น คือ บริบทระบบไมโคร (micro system) ซึ่งเกี่ยวข้องกับระหว่างครูและนักเรียน ระบบเมโซ (Meso System) ซึ่งเกี่ยวข้องกับโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหาร ระบบเอกโซ (Exo System) เกี่ยวข้องกับครอบครัว ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ เพราะระบบแมคโคร (Macro System) เกี่ยวข้องกับบริบทระดับกว้าง ระดับประเทศ เช่น นโยบายของกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ)

¹ รองศาสตราจารย์ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

¹ Associate Professor, Lecturer in Rambhai Barni Rajabhat University

บทที่ 3 ปรัชญาการศึกษา

ในบทนี้ผู้แต่งได้เสนอปรัชญาการศึกษาที่เป็นสากลด้านต่าง ๆ เช่น ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) ปรัชญาอัตถนิยม (Existentialism) เป็นต้น และปรัชญาการศึกษาของไทย ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาไทย ตามแนวพุทธธรรม ปรัชญาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

บทที่ 4 พระศาสตร์ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นสากล

บทนี้ได้กล่าวถึง 3 หัวข้อหลัก คือ ทฤษฎีคืออะไร การประมวลทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นสากล และการประยุกต์ และหัวข้อสุดท้ายในบทนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะหัวข้อที่ 3 ผู้แต่งได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะพฤติกรรมการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ และหลักการจัดการสอนให้สอดคล้อง กับทฤษฎีนั้น

บทที่ 5 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนร่วมสมัย

บทนี้ผู้แต่งได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ 5 กลุ่มแนวคิด ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล กลุ่มที่ 2 ทฤษฎีปัญหา กลุ่มที่ 3 ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง กลุ่มที่ 4 ทฤษฎีการสร้างความรู้ ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน และกลุ่มที่ 5 ทฤษฎีการเรียนรู้ตามความร่วมมือ

บทที่ 6 หลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนร่วมสมัย

บทนี้ผู้แต่งได้กำหนดหัวข้อหลักเป็น 2 เรื่องใหญ่ คือ หลักการจัดการเรียนรู้โดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง และหลักการ จัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งหลักการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางก็มีหลาย ๆ แบบ เช่น แบบเน้นผู้เรียน แบบเน้นประสบการณ์ แบบเน้นปัญหา เป็นต้น

บทที่ 7 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ และการสอนของนักคิดและนักการศึกษาไทย

บทนี้ผู้แต่งกำหนดหัวข้อหลักเป็น 2 เรื่อง คือ หลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และหลักการและแนวคิด เกี่ยวกับการเรียนรู้และการสอนของนักคิด นักการศึกษาไทย เช่น แนวคิดของนายแพทย์ประเวศ วะสี แนวคิดของ ดร.ลีปนันท เกตุทัต เป็นต้น

บทที่ 8 ระบบการเรียนการสอน

บทนี้ผู้แต่งกำหนดหัวข้อหลักเป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ ความสำคัญของระบบและวิธีการเชิงระบบ และหัวเรื่องที่ 3 คือ ตัวอย่างแบบการสอน ซึ่งผู้แต่งรวบรวมไว้ 11 ระบบ เช่น ระบบการเรียนการสอนของ กาย และบริกส์ (Gagne & Briggs) เป็นต้น

บทที่ 9 รูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นสากล

บทนี้ผู้แต่งได้รวบรวมรูปแบบ (Model) การเรียนการสอน 5 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้น พัฒนาการทางด้านพุทธิสัย รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นพัฒนาการด้านจิตพิสัย รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นพัฒนาการ ด้านทักษะพิสัย รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นพัฒนาทักษะกระบวนการ และรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ

บทที่ 10 รูปแบบการสอนและกระบวนการเรียนการสอนของไทย

ในบทนี้ผู้แต่งได้ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นโดยนักการศึกษาไทย 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ การเรียนการสอน ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ รูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการคิดเป็นเพื่อกำหนดชีวิตในสังคมไทย และรูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียน เป็นศูนย์กลางโมเดลชิปปา (CIPPA-Model)

บทที่ 11 วิธีสอน

บทนี้ผู้แต่งได้รวบรวมวิธีสอนไว้ทั้งหมด 16 วิธี เช่น วิธีสอนโดยการบรรยาย วิธีสอนโดยการสาธิต วิธีสอนโดยการ ทดลอง วิธีสอนโดยการอภิปรายกลุ่มย่อย วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง เป็นต้น

บทที่ 12 เทคนิคและทักษะการสอน

บทนี้ผู้แต่งได้เสนอแนวคิดที่เป็นเทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ เช่น เทคนิคการใช้ผังกราฟิกแบบต่าง ๆ ได้แก่ ผังความคิด ผังมโนทัศน์ ผังใยแมงมุม ผังก้างปลา ผังวัฏจักร ผังวงกลม เป็นต้น

บทที่ 13 นวัตกรรมด้านการเรียนการสอน

ผู้แต่งได้รวบรวมนวัตกรรมการสอนที่กำลังได้รับความสนใจในประเทศไทยปัจจุบัน เช่น โรงเรียนตามแนวคิดทางการศึกษา แบบบอลดอร์ฟ โรงเรียนรุ่งอรุณ การสอนตามแนวทฤษฎี Constructionism ของวชิราวุธวิทยาลัย โรงเรียนสัตยาไส

บทที่ 14 การวิจัยและงานวิจัยด้านการเรียนการสอน

บทนี้ผู้แต่งได้นำเสนอ 3 ประเด็นหลัก ๆ คือ การวิจัยและงานวิจัยด้านการเรียนการสอน การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนในต่างประเทศ และการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนในประเทศไทย

บทที่ 15 สรุป : มโนทัศน์สำคัญเกี่ยวกับการสอน

ในบทสรุปผู้แต่งได้สรุปสาระสำคัญต่าง ๆ ของทุกบทที่กล่าวมาแล้ว 14 บท เป็น 17 มโนทัศน์ (Concept) เช่น ศิลปะการสอน บริบททางการสอน ทฤษฎีการเรียนรู้ หลักการเรียนรู้ ทฤษฎีการสอน หลักการสอน รูปแบบการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน นวัตกรรมการสอน เป็นต้น

ข้อมูลที่น่าสนใจที่แตกต่างจากหนังสือเล่มอื่น ๆ

ข้อมูลที่น่าสนใจที่ผู้แต่งได้จัดเรียบเรียงไว้ในหนังสือเล่มนี้ มีอยู่หลายประเด็น

1. ผู้แต่งได้รวบรวมแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยนักคิดและนักการศึกษาไทย และหลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาอย่างละเอียด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจ มองเห็นสาระ หลักคิด เพื่อเปรียบเทียบหลักคิดที่เป็นสากลแล้วสามารถจำแนก เปรียบเทียบแล้วนำไปประยุกต์ใช้ได้ มีคุณภาพ
2. ผู้แต่งได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนอย่างละเอียด ตลอดจนรูปแบบการสอน เทคนิคการสอน และวิธีการสอนอย่างละเอียด ทำให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของงานเองได้เป็นอย่างดี
3. ผู้แต่งได้นำเสนอ การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนสำหรับครูในทุก ๆ แนวคิดและทฤษฎีทำให้อ่านเกิดความเข้าใจและนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณค่าและประโยชน์ของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อวงการศึกษไทยมากเล่มหนึ่ง และเป็นที่ยอมรับของนิสิต นักศึกษา ครู และบุคคลทั่ว ๆ ไปมาก จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาเพียง 6 ปี (2545-2551) มีการตีพิมพ์ ถึง 7 ครั้ง จำนวนเกือบ 30,000 เล่ม ให้เห็นถึงความสนใจและการยอมรับของหนังสือ นอกจากนี้ ผู้วิจารณ์ขอสรุปคุณค่าและประโยชน์ของหนังสือเป็นประเด็น ๆ ดังนี้

1. ความครอบคลุมของเนื้อหาสาระ และองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้และการสอน ผู้แต่งสามารถรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญ ๆ ทั้งของนักคิด นักการศึกษาไทย และทฤษฎีของต่างประเทศครอบคลุมมากที่สุด ซึ่งผู้อ่านไม่จำเป็นต้องไปสืบค้นจากหนังสือเล่มใดเพิ่มเติมเลย
2. ความเชื่อมโยงในการนำเสนอผู้แต่งสามารถจัดระบบเนื้อหาสาระอย่างต่อเนื่องเป็นบท ๆ สอดคล้องกันในแต่ละบท การนำเสนอหัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อยเป็นระบบขั้นตอนชัดเจน ไม่ทำให้อ่านสับสน

3. ครูที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา สามารถใช้หนังสือเล่มนี้เป็นแหล่งค้นคว้าหาข้อมูล เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ เพราะผู้แต่งได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีการประยุกต์ใช้พร้อมด้วยตัวอย่างเป็นเรื่อง ๆ ตลอดทั้งเล่ม